

UDK 316.774:130.2

Primljeno: 20. 05. 2020.

Stručni rad

Professional paper

Emir Džambegović

GORKI PLODOVI MEDIJSKIH ORANICA NARCISTIČKOG DRUŠTVA

(Sead Alić, *Masovna proizvodnja narcizma*, Sveučilište Sjever i Centar za filozofiju medija i mediološka istraživanja, Zagreb, 2019.)

Knjiga Seada Alića *Masovna proizvodnja narcizma* zbir je trinaest studija i eseja koji su u periodu od 2016. do 2019. godine objavljeni u naučnim časopisima i izlagani na simpozijima. U vrlo širokom tematskom rasponu od filozofije, filozofije i teorije medija do pitanja medijskog vrednovanja književnosti autor nastoji postaviti suštinska pitanja i skrenuti pažnju na one zaoštrene dileme koje ne trpe nikakve instant odgovore. Iako bi se u prvi mah moglo posumnjati da je riječ o radovima okupljenim tek da se uvežu kao svezak zabilježen u bio-bibliografiji s ciljem stjecanja uvjeta za akademsko napredovanje, tok misaonih virova ukazat će na iznimnu tematsku koherentnost ove eruditne knjige.

Alićev poziv na promišljanje globalnog sela otvara se tekstem „Veliki inkvizitori“, prvi put objavljenim upravo u *DHS-u*, u kojem se kritički odnosi prema hijerarhijama u različitim oblastima, od politike do nauke, ukazujući da su hijerarhije preuzele religijsku ideju i postale sistemi koji traži obožavanje:

„Hijerarhija će tako dijeliti kruh. Ljudi će znati da su ga sami zaradili ali će biti zahvalni. Vidjet će da nema pretvaranja kamena ili vode u vino ili kruh, ali će biti sretni što su se oslobodili ‘kamenja’ mukotrpnog traženja, suprotstavljanja i osobnih ‘tlapnji’. (...) Rasterećeni i poslušni ljudi će postati nesposobni za vlastiti korak. Biti, znači biti u hijerarhiji. Osjećati, znači utopiti se u programirano kolektivno ludilo ili kolektivnu lažnu sreću. Umrijeti prije smrti, znači biti spreman za hijerarhiju.“ (str.14)

U narednom eseju on nastavlja svoj pohod književnom analizom državnog (medijskog) terorizma, a kroz prizmu Orwellovog romana *1984*. čiju „... dubinu, ljepotu, snagu poruka (...) svodimo na riječi, sintagme, rečenice koje se onda lavinom pokvarenog telefona ili viralnog učinka obrušavaju na neupućene“ (str.17). Zaista, tako i jeste sa današnjim „globalnim selom“ u kojem je:

"Uspostavljen je svjetski poredak straha. Jedna je svjetska sila objavila rat svijetu pod krinkom borbe protiv terorizma. Imperijalizam i neokolonijalizam ušli su u svoju završnu fazu: Otvoreno zagovaranje nejednakosti i nametanja sile kao jedinog sredstva dijaloga.“ (str.17)

U tekstu „Terorizam ekonomije i totalitarizam neslobode“ autor se pomiče ka temi odnosa ekonomije i slobode. Polazi od toga da se u savremenim korporacijama ne govori više samo o „pravu na rad“, nego sve češće i glasnije o „pravu na smislen rad“. Fokusira se pritom na spregu interesa politike, korporacija i masmedija, gdje je *globalni ekran* preuzeo ulogu „redefiniranja pojmova i preoblikovanja svijesti suvremenog građanina kao potrošača medija“. Čini se, međutim, da autor nastoji učitati duh nekih marksističkih teza u interpretaciju exjugoslovenske stvarnosti. Kupovina za jednu kunu cijelih gazdinstava u periodu tzv. tranzicije, autoru izgleda kao „pljačka izvedena po obrascu prvobitne akumulacije kapitala još iz 18. i 19. stoljeća“. Premda ne smjeram osporiti da to tako zaista i izgleda, utisak je da autor, kao i mnogi naši intelektualci, gleda na ekonomiju iz rakursa SFRJ koja je funkcionisala po sistemu dogovorne ekonomije. Raspad Jugoslavije nije pratila spremnost javnosti, pa ni intelektualaca, da se prihvati mogućnost propadanja svakog posla. Sada znamo da neko u Kini luk proizvodi jeftinije, ali i da on nije kvalitetan kao naš. Danas oranice i gazdinstva na prostoru regije nisu konkurentni onima u Holandiji. U informatičko doba ljudi odustaju od poslovanja na selu, ne iz ljubavi prema gradu, nego zbog nekonkurentnosti u odnosu na svjetske korporacije koje proizvode hranu. Pri tome niko od nas ne zamjeri pohlepnim kupcima što su uvijek spremniji kupiti jeftinije, nego domaće koje jeste skuplje, bilo subvencionirano ili ne. Iako autor završava poglavlje pokušajem da osavremenjenim čitanjem Karla Marxa ukaže da je riječ o „trajnoj ekonomskoj terorističkoj djelatnosti, odnosno trajnom produžavanju praterorističkog obrasca“, prije će biti da veliki udjel imaju konzumenti/građani/glasači koji zahtijevaju niže cijene i veće prihode. Spremnost da se zarad niže cijene proizvoda ignoriše patriotizam u vrijeme globalne povezanosti proizvođača i prodavaca krije odgovor na ekonomski neuspjeh mnogih zemalja. Ili, jednostavnije rečeno, kupci nisu spremni platiti više za prepakovane proizvode koji su „Made in PRC“ nego sami naručuju preko interneta.

U narednim tekstovima „Je li moguća revolucija bez religijske reformacije?“, „Jezik objave“ i „Globalni ekran“ Alić raspreda o odnosu religije, medija i politike. Ukazuje na pitanja koja su otvorena time što se svijet suočio sa fenomenom porasta utjecaja religija i religijskih svjetonazora na savremenoga čovjeka. Njegov interes za ovo tematsko područje seže od propitivanja nekih hegelovskih proturječja, preko uloge religijskih hijerarhija, (posebno imajući u vidu Marxov koncept spuštanja nebeskih problema na zemlju) do pisane riječi kao objave koja “u sebi sabire vjeru mitskih vremena u jedinstvo riječi i stvari, imena i biti, riječi i magije, unutarnjeg i vanjskoga svijeta“ (str. 61), pa sve do *globalnog ekrana* koji se pojavljuje kao metafora medija svih medija (a što je nekada bio jezik), ali i kao sredstvo hipnotiziranja. Posebno vrijedan Alićev uvid jeste spoznaja da je sveprisutna mašinerija za proizvodnju pristanka na osvajanje svijeta stvorila lažni mit o barbarskim civilizacijama koje se moraju osloboditi mitova i despota, a što je praćeno i nastojanjima da se proizvede krivnja kod sljedbenika jedne od objava.

Kritičko ukazivanje na fenomene proizvodnja pristanka, oblikovanja identiteta pasivnog korisnika savremenih medija te demokratije kao „privida sudjelovanja jednakopravnih osoba“ natavlja se i u esejima „Globalno ratište i glasovi iz pustinje“ i „Informacija ili upravljanje percepcijom“. Analizirajući u tom kontekstu konkretne primjere, od ruske invazije Krima do masakra u Parizu, obrazlaže premise na kojima nove tehnologije umreženog digitalnoga svijeta omogućuju medijima da postanu „gutači supstance“, pri čemu je “supstanca” sam sadržaj života, sve što uopće postoji, uključujući i odupiranje medijima.

Autor zaista daje mnogo „materijala“ da se razmisli o budućnosti humanistike i društvenih nauka u informatičko doba:

„Problem je s društvenim i humanističkim znanostima (a onda i cjelokupnom području kulture i posebno medijskog posredovanja) jer informiranje kao disperzija unaprijed oblikovanog znanja moglo bi voditi proizvodnji jednoumlja pod krinkom proizvodnje znanja. Konzekvenca bi bila strašna: znanje bi bilo rezultat propagande – lijepe, dotjerane i prema potrebama naručitelja oblikovane istine kojom se ‘informira’ javnost, a to je upravo ono što nas je snašlo.“ (str)

U tekstovima „Mitsko, religijsko i filozofijsko u Cassirerovoj filozofiji simboličkih oblika“ i „Subjektivni, transcendentalni, fizički i virtualni simboli prostora“ Alićeva filozofska i medijska eruditnost doći će do punog izražaja. Promišljajući o državi kao živućem mitu, ali i ulozi religije u njoj ukazuje da „mitovi, religije i filozofije, svaki na svoj način pokušavaju pružiti čovjeku odgovore na njegova osnovna pitanja o postojanju“ (str 117.), te skreće pažnju na paralelne svjetove „oblikovane različitim simbolima i različitim medijima“ (str. 126).

Fokus eseja „Prisvajanje licence na kreativnost“ je umjetnost koja je „na infuziji kapitala“, umjetnost u vremenu koje je donijelo nove tehnike, sa brojnim mogućnostima umnožavanja, sveprisutnosti poruka, istovremenosti objave i drugim elektroničkim čarima, sve do zapitanosti: „Je li Bog stvorio svijet u kojemu čovjek stvara svoje svjetove ili je čovjek iz svojih pragmatičkih potreba stvorio nadnaravno vrhunaravno biće pomoću kojega stvara red i harmoniju u svijetu?“ (str. 144). Autorov cilj nije dati odgovor nego potaći na dalje promišljanje o duhovnosti u ovome vremenu, a posebno o idejama stvaranja i kreativnosti.

Tekstovi „Monopol na nemoral“ i „Fotošopiranje svijesti“ izrazito kritičkim tonom povezuje teme postvarenja Orvelove *1984.* i uvođenja bezakonja u SAD-u kroz „Patriot Act“ nakon 11. 9. 2001. godine. Autor skreće pažnju da su SAD ovim zakonom „verificirale tinjajući totalitarizam i pretvorila ga u prvi ‘demokratski’ totalitarni sustav“ (str. 159). Ne možemo a da se ne zamislimo nad Alićevim riječima:

„Pitanja gotovo da postaju retoričkim: Je li politika uistinu postala samo ‘sjena velikih korporacija’ kako je svojevremeno tvrdio John Dewey i znači li to da živimo u velikom teatru u kojemu političari glume političare, intelektualci intelektualce, a vjerski ljudi ljude od vjere?“ (str.157).

Svjedoci smo konstantnog dvojnog procesa koji se odvija paralelno: s jedne strane priprema se javnost za vrijeme u kojem je novinarstvo presvučeno u ruho PR-a, a istina odluka proizvođača viška vrijednosti, dok je s druge strane na djelu koordinirana akcija dokidanja/kompromitiranja/uništavanja neprofitnog novinarstva.

Po naslovu posljednjega teksta „Pjevanje vjere (o refleksivnoj i duhovnoj poeziji Enesa Kiševića)“ ne bi se reklo da se on uklapa u koncept knjige. Međutim, upravo ovaj tekst predstavlja konkretan primjer ukazivanja na posljedice medijske nepismenosti kritičara koji umiju vrednovati interes šire publike. Najlakše je smjestiti nekoga „u ladicu“! Tekstom zapravo ukazuje na važnost medijske pismenosti općenito.

Alić postavlja mnoštvo pitanja o globalnom svijetu i društvu koje je dovolio do masovne proizvodnje narcizama. Danas je svako, posredstvom tehnologije, postao 'centar svijeta' i to onog i onakvog kakav odabere, makar i ne bio realan. Uobraženost i taština se ne mogu ignorisati. Pobjednička fiesta narcizma! Alić se tako priključuje autorima poput Chomskog, Engdala, Ane Goodman, Naomi Klein, Terry Eagletona, Sheldona Wolina, Edgara Morina.... Ali i ako se prihvatimo njihove analize, ono sa čime se suočavamo jeste da istu retoriku preuzimaju i na desnici. Donald Trump, ma koliko nemušto, ipak preuzima isti narativ otvoreno razračunavajući sa medijima preko aplikacije twitter.

Uz sve uočene 'slijepe mrlje' Alić vjerodostojno secira „medijske oranice“ današnjeg narcističkog društva čije ćemo plodove (ako ih i bude) u budućnosti kušati. Eseji u ovoj zbirci, svaki na svoj poseban način, ipak nastoje i umnogome uspijevaju rasvijetliti odabrane teme i potaknuti na nova pitanja i promišljanja, što u ovo vrijeme, u kojem većina ima spremne odgovore na sve i sva, vrijedno istinskog priznanja.

Adresa autora

Author's address

Emir Džambegović

Internacionalni Univerzitet u Travniku

emir.dzambegovic@gmail.com

